

Kdo je bil Venčeslav Smrekar?

Zanimiva publikacija z orisom življenja in dela posoškega rojaka

PIŠE
MOJCA JENKO

Lidija Tavčar: *Med Kobaridom in Parizom. O življenju in delu gradbenega inženirja in likovnika Venčeslava Smrekarja (1875–1944)*, Ljubljana: Založba ZRC, 2025.

Avtorica, umetnostna zgodovinarica in sociologinja, se je z njej lastno vestnostjo in tankočutnostjo lotila odkrivanja do nedavnega skoraj neznanega slikarja Venčeslava (Slavka) Smrekarja, ki se je s skromnim številom del predstavil na dveh razstavah v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani (1910, 1912) ter na prvi razstavi slovenskih umetnikov v Gorici (1912). Četudi se je na vseh treh znašel v družbi tedaj uveljavljenih slovenskih likovnikov, kritika njegovim delom ni namenila spodbudnejših besed. Lidija Tavčar je pristopila k celostni raziskavi življenja in dela Venčeslava Smrekarja. Pregledala je sodobno slovensko časopisje in se spoprijela z arhivskim gradivom, ki ga hranijo različne arhivske inštitucije ter zasebniki doma in v tujini. S pomočjo svoje natančnosti in vztrajnosti je izluščila bogato in pestro življenjsko zgodbo moža, ki je iz posoškega pastirčka iz Kamnega pri Kobaridu zrasel v zavednega Slovenca in ga je usoda odpeljala prek Gorice in Ljubljane v Beograd, od tam pa septembra 1915 – zaradi nevzdržnih vojnih razmer – v begunstvo s ciljem v Franciji.

Sprva se je Smrekar preživil kot zemljemerski asistent, in sicer v projektni pisarni geometra Ivana Lapanja v Kobaridu. Pri 27 letih se je prav tam 4. junija 1902 poročil s Frančiško Urbančič in se še istega leta zaposlil pri “zemljemercu A. m. Obizziju v Gorici”, kot je sam zapisal v naznanilu, objavljenem v Soči (24. 4. 1902). Dve leti zatem ga najdemo v Grahovem pri Bači, zaposlenega pri gradnji Bohinjske železnice. Mož se je

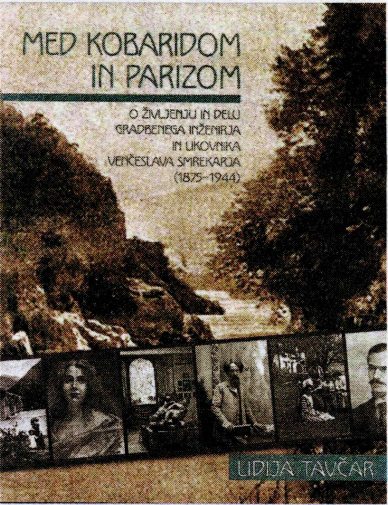
zatem potegoval za mesto risarja pri Deželnem stavbinskem uradu v Gorici, ki ga je na priporočilo odvetnika Henrika Tume v začetku leta 1905 tudi zasedel. Kmalu zatem se mu je v Gorici rodila prvorojenka Viljemina, ki pa ni dolgo uživala materine ljubezni, saj je Frančiška umrla, ko je imela dobro leto. Ker se je mladi mož želel izpopolniti v risanju in slikanju, je leta 1907 zaprosil goriški Deželni zbor za podporo; odobrili so mu 500 kron. Zasebno si je za študij izposodil še dodatnih 1000 kron. Na zeleno šolo očitno ni bil sprejet, saj je Deželni zbor podporo naknadno preusmeril v študij tehnike v Strelitzu na Mecklenburškem, od koder se je Smrekar oktobra 1909 vrnil kot gradbeni inženir. Medtem se je Venčeslav spoprijateljil z Bogomilo Volarič, hčerjo znanega primorskega skladatelja Hrabroslava Volariča. Po maturi na Ženskem učiteljišču v Gorici (1907) je postala učiteljica s pravico poučevanja na šolah s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Poklic jo je odpeljal na Šentviško Goro, kjer ni ostala dolgo, saj se je komaj 21-letna poročila s 35-letnim Venčeslavom in prevzela skrb za osirotelo petletno Viljemino. Poročni obred je potekal 16. novembra 1910 v cerkvi Marijinega oznanjenja v Ljubljani; priči sta bila slikarja Rihard Jakopič in Fran Klemenčič. Smrekar je bil od začetka oktobra 1910 v Ljubljani zaposlen kot tehnični risar na kulturnem oddelku deželnega stavbnega urada. Plača “tehničnega pomožnega uradnika” pa ni zadoščala za odplačevanje dolga za študij na Nemškem in vzdrževanje solidnega družinskega življenja. Dodatno je začel služiti še s svojim likovnim talentom: kot risar, fotograf in ilustrator je sodeloval s *Slovenskim ilustrovanim tednikom*. Tavčarjeva je v časopisu našla vrsto objav premišljeno kadriranih fotografskih

[VENČESLAV] SMREKAR: MOST ČEZ SOČO PRI KOBARIDU, FOTOGRAFIJA (VIR: SLOVENSKI ILUSTROVANI TEDNIK)

posnetkov – od mestnih vedut in krajinskih izsekov iz Posočja do tistih, ki dokumentarno pričajajo o različnih praznikih, dogodkih in osebnostih. Med zadnjimi moramo omeniti fotoportrete Riharda Jakopiča, ki so bili doslej zmotno pripisani Franu Veselu. Dovolj večšo roko likovnika pa izdaja tudi vrsta ilustracij, ki krasijo roman *V burji in viharju* Velimirja Deželiča, ki je sprva izhajal kot podlistek v zgoraj omenjenem tedniku, leta 1912 pa je izšel še v knjižni obliki. Kljub trudu si družina Smrekar ni uspela finančno opomoči in glede na neprijazne gospodarske in politične razmere so se odločili, da se preselijo v Beograd. Tamkajšnji začetek jim je olajšal Henrik Tuma, ki je v svojih priporočilnih pismih vplivnim srbskim znancem (dat. s 13. 1. 1913) v najlepši luči predstavil tako Venčeslava kot Bogomilo. Slednja se je že 31. januarja z razglednico iz srbske prestolnice zahvalila Tumi za vso pomoč in sporočila, da se tam počutijo kot doma. Venčeslav, ki se je v Srbiji začel predstavljati kot Slavko, se je v novem okolju hitro znašel: na uradu mestne občine se je že 1. marca zaposlil kot mestni stavbenik. Kmalu zatem so se tudi preselili v svojo hišo. V prvih tednih bivanja v srbski prestolnici pa Slavko ni skrbel le za osnovno eksistenco, temveč je na Tumovo pobudo takoj začel delovati med tam živečimi Slovenci. Že 17. januarja se je odvijal 1. redni občni zbor slovenskega društva Triglav, ki mu je predsedoval rojak iz Bele krajine, etnolog in kustos beograjskega Narodnega muzeja dr. Niko Zupanič (prvi ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani, ust. 1923), za podpredsednika je bil izbran Slavko Smrekar. Tudi Bogomila se je nemudoma aktivirala, in sicer v kulturno-prosvetnem in dobrodelnem društvu Kolo srpskih sestara,

kjer je med drugim pomagala vrsti slovenskih deklet, ki so v Beograd prihajala za gospodinjske pomočnice. Avtorica publikacije je med raziskovanjem povsem po naključju naletela na še eno Smrekarjevo dejavnost, na kartografijo: v spletnem arhivu GOTHA.digital je našla dva zemljevida, na katerih je

zapisano, da ju je narisal inženir Slavko Smrekar, pripravil pa Božidar Nakašinović v Beogradu leta 1914. Po vojni napovedi Avstro-Ogrske Kraljevini Srbiji (28. 7. 1914) je postalo življenje na srbskih tleh vse nevarnejše. Smrekarji so tam vztrajali do konca poletja 1915, nakar so se odločili za umik. V Prištini so se z nekaj slovenskimi rojaki priključili umikajoči se srbski vojski in reki beguncev ter se v nekaj tednih v neživljenjskih razmerah prebili prek črnogorskih gora do Skadra, od tam dalje do Jadrana in čez morje v Brindisi. Njihov cilj je bila Francija. Tja so pripotovali s skupino srbskih izobražencev januarja 1916; prva postojanka je bil Aix-le-Bain. Od tam je Smrekarje prek Grenobla usoda odpeljala do Lyona. Iz Slavkovega osebnega arhiva, ki ga hrani njegov pravnuk Pierre André Romagny, je avtorica

razbrala, da so se po štirih letih življenja v Lyonu za tri leta preselili v Pariz, nato so tri leta živeli v St. Quentinu, leta 1927, ko je Slavko pridobil francosko državljanstvo, pa v Villeneuve-le-Roiu. Sprva je Smrekar družino preživel kot risar v tovarni avtomobilov Berliet v Vénissieuxu blizu Lyona. Pozneje se je intenzivneje ukvarjal z gradbeno stroko in leta 1925 uspešno registriral industrijski patent o gradnji iz armiranega betona brez opaža. Z zaslužkom od zadnjega je ustanovil lastno podjetje. Medtem sta se Slavko in Bogomila razšla. Žena se je vrnila v Srbijo, a je do zadnjega vzdrževala prisrčne pisne stike s posvojenko. Korespondenca je potekala v slovenščini. Viljemina je ostala pri očetu. Obiskovala je dekliški licej v Roannu. Po maturi (1925) je absolvirala še tečaj strojepisja, se zaposlila in osamosvojila. Z očetom je v poznih dvajsetih letih prekinila stike in se leta 1929 v Saint-Maur-des-Fossésu poročila z agronomom Georgesem Andréjem. Imela sta dva otroke, ki pa ju je doletela podobna usoda kot njo samo; pri 33 letih je umrla in zapustila osemletno Francine in triletnega François, ki sta ju pozneje posvojila zakonca Romagny. Slavko Smrekar si je že leta 1926 poiskal novo družico Marie Savary, s katero je nazadnje živel v Quincy-sous-Sénartu, kjer je po 27 letih bivanja v Franciji umrl v starosti 69 let. Lidija Tavčar, avtorica bogato ilustrirane in lično oblikovane publikacije, je s svojo raziskavo in objavo poskrbela, da sled za posoškim rojakom Venčeslavom (Slavkom) Smrekarjem, obdarjenim z mnogoterimi talenti, ne bo zbledela. Četudi imamo opraviti z znanstveno monografijo, je pisana dovolj poljudno, da je primerna za vse bralce, ki jih zanimajo usode primorskih rojakov.

OBRAZLOŽEN OSNUTEK EVROPE V SKLADU S POLITIČNIMI RAZMERAMI IN NACIONALNIMI TEŽNJAMI; SESTAVIL BOŽIDAR NAKAŠINOVIĆ, IZRISAL INŽENIR SLAVKO SMREKAR; BEOGRAD, SEPTEMBRA 1914 (VIR: GOTHA.DIGITAL)